

Examen HAVO

2026

tijdvak 1
maandag 11 mei
13.30 - 16.30 uur

economie

Bij dit examen hoort een uitwerkbijlage.

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 56 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 De fatbike

In Nederland wordt veel gemotoriseerd gefietst. Dat gebeurt onder andere op snorfietsen (fietsen met een brandstofmotor) en fatbikes (elektrische fietsen met brede banden). Zowel snorfietsen als fatbikes mogen maximaal 25 kilometer per uur. Alleen voor snorfietsen geldt een helmplicht. Dit zorgt ervoor dat fatbikes populair zijn geworden.

- 3p **1** Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst.
Een fatbike is een ...(1)... ten opzichte van een snorfiets en een verzekering voor de fatbike is een ...(2)... ten opzichte van een fatbike. Op de markt voor fatbikes onderscheiden aanbieders zich met behulp van productkenmerken. Dit wordt ...(3)... genoemd. Op deze markt zijn veel aanbieders actief en is er sprake van ...(4)... goederen. Er is sprake van ...(5)....

Kies uit:

- bij (1) complementair goed / substitutiegoed
- bij (2) complementaire dienst / substitutiedienst
- bij (3) prijsdiscriminatie / productdifferentiatie / winstmaximalisatie
- bij (4) heterogene / homogene
- bij (5) een oligopolie / monopolistische concurrentie / volkomen concurrentie

De populariteit van fatbikes zorgt voor een forse toename van het aantal verkeersongevallen onder jongeren. Deze ongevallen leiden tot kosten voor politie en justitie.

- 2p **2** Leg uit dat het gebruik van fatbikes leidt tot negatieve externe effecten, met als gevolg maatschappelijke kosten.

Fietsverzekeraar Fietsgarant heeft 10.000 diefstalverzekeringen voor fatbikes afgesloten. De gemiddelde verzekerde waarde is € 1.600. Het totale schadebedrag per jaar is € 9.600.000.

- 1p **3** Bereken de kans op diefstal.

Fietsgarant analyseert zijn klantgegevens en hieruit blijkt dat:

- fatbikes van jongeren vaker worden gestolen dan fatbikes van ouderen, omdat ouderen hun fatbike meestal veiliger stallen;
- fatbikes relatief vaak worden gestolen in grote steden.

Op basis van de analyse ontstaan er twee voorstellen:

- 1 premiedifferentiatie toepassen op basis van de leeftijd en postcode van de verzekerde
- 2 een verplicht eigen risico instellen van 20% van de aanschafwaarde

2p **4** Leg uit dat door voorstel 1 averechtse selectie afneemt.

1p **5** Verklaar dat voorstel 2 zorgt voor een afname van moral hazard onder de verzekerden.

De werkelijke diefstalcijfers van fatbikes zijn veel hoger dan voorspeld. Verzekeraars stoppen daarom met het verzekeren van fatbikes.

2p **6** Leg uit in welke richting de collectieve vraaglijn van fatbikes verschuift doordat verzekeraars stoppen met het verzekeren van de fatbikes.

Opgave 2 Belastingen en herverdeling

Het Centraal Planbureau (CPB) onderzoekt het effect van het belastingstelsel voor verschillende inkomensgroepen in Nederland. Het CPB kijkt hierbij naar het gemiddelde bruto-jaarinkomen, de betaalde belastingen, sociale premies en het gemiddeld belastingtarief.

- 3p 7 Maak van de onderstaande zinnen een economisch juiste tekst.
- Er is een progressief belastingstelsel. Een stijging van het inkomen leidt tot een ...(1)... van het gemiddeld belastingtarief. Secundaire inkomens zullen ...(2)....
 - Lage inkomens consumeren een groter deel van hun inkomen dan hoge inkomens. Hierdoor dragen lage inkomens een ...(3)... deel van hun inkomen af aan ...(4)... belastingen, zoals btw en accijnzen.
 - Bij de premies sociale zekerheid betaalt iedereen hetzelfde percentage over het belastbaar inkomen tot € 38.000. Over het inkomen daarboven wordt geen premie betaald. Dit betekent dat er sprake is van een ...(5)... premiestelsel.

Kies uit:

bij (1) daling / stijging

bij (2) denivelleren / nivelleren

bij (3) groter / kleiner

bij (4) directe / indirecte

bij (5) degressief / progressief / proportioneel

Het CPB gebruikt uitsluitend gegevens uit tabel 1 voor de berekening van het gemiddeld belastingtarief.

Tabel 1 Schijvenstelsel

	Schijflengte	Belastingtarief
Schijf 1	Van € 0 - € 76.817	37,5%
Schijf 2	Vanaf € 76.817	49,5%

Gebruik tabel 1.

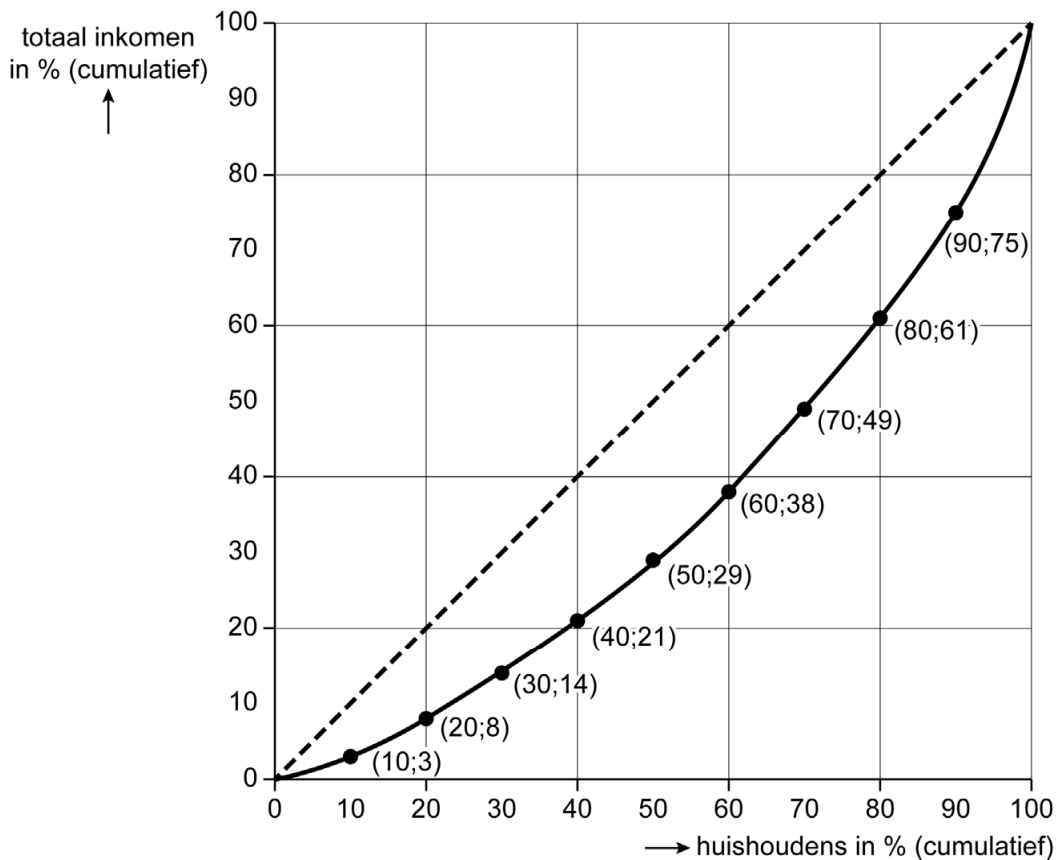
- 2p 8 Bereken het gemiddeld belastingtarief bij een belastbaar inkomen van € 142.854.

De overheid gebruikt de belastingopbrengsten om inkomen te herverdelen.

- 1p 9 Geef een voorbeeld van een overheidsuitgave waarmee inkomen wordt herverdeeld.

Het CPB analyseert de herverdeling met figuur 1.

Figuur 1 Inkomensverdeling na herverdeling in Nederland

Gebruik figuur 1.

- 2p **10** Bereken hoeveel procent de 10% huishoudens met de hoogste inkomens meer verdient dan de 10% huishoudens met de laagste inkomens.

Het verlagen van belastingtarieven kan leiden tot een hogere economische groei.

- 2p **11** Leg uit dat lagere belastingtarieven op arbeidsinkomen via de structuurzijde van de economie kunnen leiden tot een hogere economische groei.
- 2p **12** Leg uit dat lagere belastingtarieven op arbeidsinkomen via de conjunctuurzijde van de economie kunnen leiden tot hogere economische groei.

Opgave 3 Voetbalclub in de problemen

FC Forward is een voetbalclub die de thuiswedstrijden altijd in een uitverkocht stadion speelt. Toch heeft de club financiële problemen, die de gemeente tot nu toe heeft opgelost.

- 1p **13** Is een ticket voor een thuiswedstrijd van FC Forward een collectief goed? Motiveer je antwoord.

FC Forward huurt het stadion waarin de thuiswedstrijden worden gespeeld. De club dreigt het huurcontract op te zeggen, tenzij de verhuurder de jaarlijkse huur verlaagt. De verhuurder weigert aan deze eis te voldoen ondanks dat het stadion enkel door FC Forward kan worden gebruikt. FC Forward kan alleen blijven bestaan met dit stadion. Het stadion is alleen geschikt voor voetbalwedstrijden.

- 1p **14** Beargumenteer dat FC Forward een sterke onderhandelingspositie heeft ten opzichte van de verhuurder.

De verhuurder heeft ook een sterke onderhandelingspositie, daarom analyseert FC Forward de onderhandelingspositie (zie matrix 1).

Matrix 1 Verandering van de financiële positie

		Verhuurder stadion		
		Huur verhogen	Gelijke huur	Huur verlagen
FC Forward	Huur-contract verlengen	-3% ; 2%	-2% ; 0%	15% ; -2%
	Huur-contract opzeggen	-100% ; -100%	-100% -100%	-100% ; -100%

Gebruik matrix 1.

- 2p **15** Leg met behulp van de getallen uit of de dreiging van FC Forward om het huurcontract op te zeggen geloofwaardig is.

Voetbal draagt bij aan de World Happiness Index (WHI) van de regio. Binnen de regio geldt een sociale norm om rekening te houden met de WHI. De inwoners stellen: "Als de verhuurder de sociale norm volgt, kan dit op korte termijn zorgen voor een lager inkomen voor de verhuurder, maar na een aantal jaren juist voor een hoger inkomen."

- 2p **16** Leg de stelling uit met behulp van matrix 1.

FC Forward wil zelf de inkomsten verhogen. De club onderzoekt daarom twee scenario's waarbij ze de prijs van de thuiswedstrijden willen verhogen (zie tabel 2).

Tabel 2 Twee scenario's met verschillende prijselasticiteiten

	Ticketprijs (gemiddeld)	Gemiddeld aantal toeschouwers	Extra omzet naast ticket verkoop als % van de ticketverkoop
Huidige situatie	€ 25	20.000	15%
Scenario 1	€ 30	20.000	15%
Scenario 2	€ 35	16.000	10%

Gebruik tabel 2.

- 1p **17** Toon aan dat de prijselasticiteit van de vraag 0 (= nul) is in scenario 1.

Gebruik tabel 2.

- 3p **18** Bereken de prijselasticiteit van de vraag in scenario 2 **en** geef een verklaring voor het verschil in prijselasticiteiten van scenario 1 en 2.

Gebruik tabel 2.

FC Forward kiest het scenario dat de hoogste totale omzet oplevert.

- 2p **19** Kiest de club voor scenario 1 of scenario 2? Verklaar je antwoord met behulp van een berekening.

Opgave 4 Economie sturen via de rente

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft een inflatiedoelstelling van 2%. Een te lage inflatie kan leiden tot deflatie en dat kan weer leiden tot een hogere werkloosheid. Een te hoge inflatie verslechtert de handelspositie van een land.

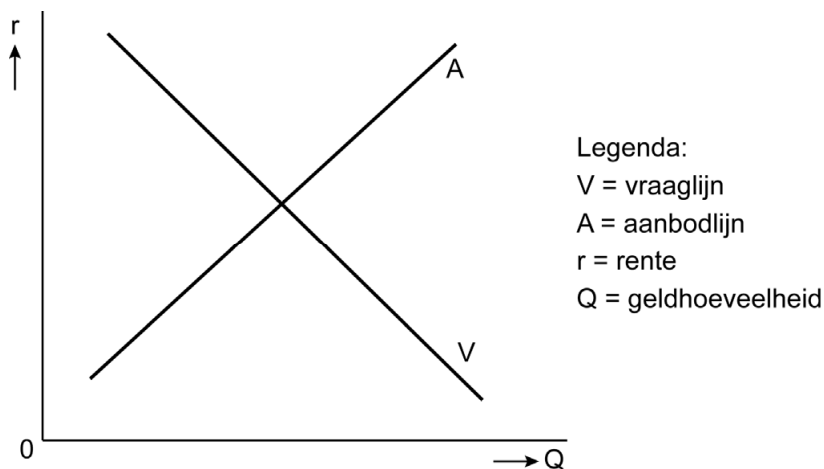
- 2p **20** Leg uit dat deflatie kan leiden tot een hogere werkloosheid.
- 2p **21** Leg uit dat een te hoge inflatie leidt tot een verslechtering van het saldo op de lopende rekening.

Een econoom ziet dat een hogere inflatie ervoor zorgt dat banken hogere rentes vragen voor hypothecaire leningen.

- 2p **22** Leg uit dat een hogere inflatie leidt tot een hogere rente voor hypothecaire leningen.

De econoom kijkt naar de vermogensmarkt (zie figuur 2). De vermogensmarkt is de markt voor vraag en aanbod van onder andere geld en leningen.

Figuur 2 Vermogensmarkt

Gebruik figuur 2.

- 1p **23** Geef een verklaring voor het stijgend verloop van de aanbodlijn.

De econoom onderzoekt het effect van hogere staatsschulden van overheden op de vermogensmarkt.

- 2p **24** Schets in de uitwerkbijlage de nieuwe vraag en/of aanbodlijn als gevolg van de hogere staatsschulden **en** geef aan of de rente op de vermogensmarkt stijgt of daalt.

In de eurozone is sprake van hoge inflatie en hoge werkloosheid. De reële lonen dalen.

- 2p **25** Leg uit dat lagere reële lonen leiden tot een hogere werkloosheid.

Opgave 5 Suikertaks

Een gezondheidsbureau in Groot-Brittannië onderzoekt een heffing op suikerhoudende voeding (de suikertaks).

- 3p **26** Maak van de onderstaande tekst een economisch juiste redenering. Door de suikertaks zal het producentensurplus ...(1)... en zal het consumentensurplus ...(2)... op de markt voor suikerhoudende voeding. De overheidsinkomsten zullen ...(3).... Als het inkomen van consumenten stijgt, leidt dit tot een relatief kleine toename van de vraag naar suikerhoudende voeding. Consumenten zien deze goederen als ... (4)... goederen. Er is dan sprake van een ... (5) ... inkomenselasticiteit.

Kies uit:

- bij (1) afnemen / toenemen / gelijk blijven
- bij (2) afnemen / toenemen / gelijk blijven
- bij (3) afnemen / toenemen / gelijk blijven
- bij (4) inferieure / primaire / luxe
- bij (5) positieve / negatieve

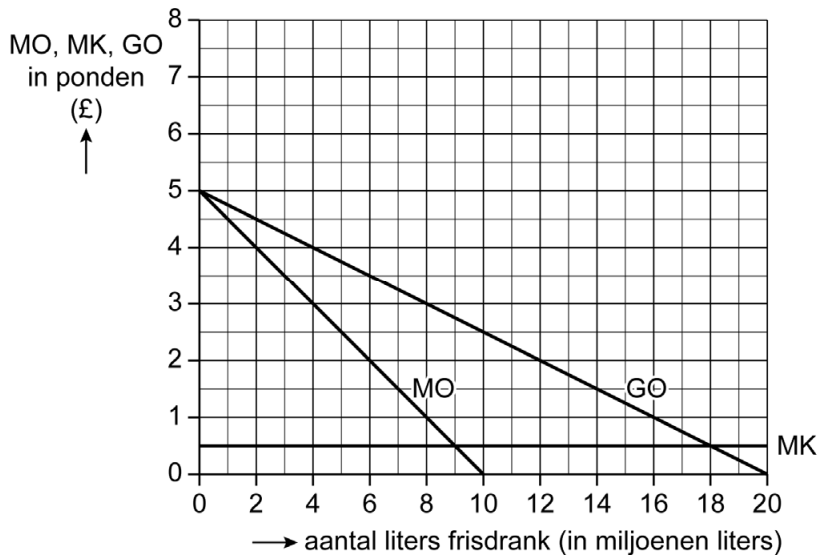
In Groot-Brittannië wordt de suikertaks ingevoerd, met als doel de negatieve externe effecten van suikerconsumptie te verminderen. Suikerhoudende dranken waarvan het suikergehalte minder is dan 5% per liter worden niet belast. Voor dranken met 5% of meer suiker per liter geldt wel een suikertaks. Producenten verlagen daarom het suikergehalte in een deel van de dranken tot 4,9%.

- 2p **27** Leg uit of het doel van de suikertaks wordt bereikt.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Het gezondheidsbureau onderzoekt de Britse markt voor frisdranken. Figuur 3 toont de opbrengsten en kosten van een frisdrankproducent voordat de suikertaks wordt ingevoerd. Vervolgens wordt een suikertaks ingevoerd van £ 0,50 per liter frisdrank, waardoor de marginale kosten stijgen. De constante kosten worden buiten beschouwing gelaten. De producent streeft naar maximale winst.

Figuur 3 Opbrengsten en kosten van de frisdrankproducent

Gebruik figuur 3.

- 1p 28 Arceer in figuur 3 in de uitwerkbijlage de omzet van de frisdrankproducent voordat de suikertaks wordt ingevoerd.

Gebruik figuur 3.

- 3p 29 Bereken de verandering van de maximale winst van de frisdrankproducent nadat de suikertaks is ingevoerd.
- 1p 30 Maak van de onderstaande tekst een economisch juiste redenering. Voor de invoering van de suikertaks is er sprake van ...(1)... waardoor de productie van frisdrank ...(2)... is dan maatschappelijk gewenst. Kies uit:
 bij (1) collectieve dwang / marktfalen
 bij (2) lager / hoger

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.